

ЗАМАНА ТЕМАСЫНЫН КЫРГЫЗ ПОЭЗИЯСЫНДАГЫ ЭВАЛЮСИЯСЫ ЖӨНҮНДӨ (К.Артыкбаевдин “Кар заман” дастанынын мисалында)

Адам баласынын жашоосунда жан кейиткен азаптуу да, маңдай жарыла кубанган да замандар менен бирге, эмне деген оош-кыйыштуу доорлор биринен сала бири алмашып өтпөдү дейсиң. Ошол өткөн заманына жараша канчалаган акындар бүтүндөй ой-тилектерин жупташтырып сиңирген замана темасындагы ырларды, казалдарды, санаттарды, дастандарды жаратышпады.

Ошондон улам алыс барбай эле Октябрь ревлюциясына чейинки кыргыз адабиятын карап көрсөк, замана темасындагы чыгармалардын көбүрөөк иштелгендиги байкайбыз. Алсак, “Акыр заман” (Калыгул), “Тар заман” (Арстанбек), “Зар заман” (Молдо Кылыч) өңдүү санат-насыят казалдары жаралгандыгы белгилүү. Аталган чыгармаларда акындар өздөрү жашаган коом турмушунун өзгөчөлүктөрүнө карата ой жүгүрткөн олуялыгы, касиеттүүлүгү ж.б. асыл сапаттарга эгедер болуусу менен айрымаланышкан. Алардын замана темасындагы казалдарынын мазмунунда камтылган негизги идеялар да ар башка. Маселен, Калыгул олужаны бизге жеткен “Акыр заманы” көлөмү жагынан өтө чакан болгону менен мазмунуна бүтүндөй бир тарыхты сиңирген. Тактап айтканда, патриархалдык-уруучулук түзүлүш ыдырап, коомдо акырындап колониялык доор башталаарын, ошол коомдо жашаган элдин өзү колониялык эзүүнүн астында калып, эзүүчүлүк күч алып, колониялык көз караш эл арасына кеңири жайыла тургандыгын кабарлайт.

Ал эми, Арыстанбектин “Тар заманында” болсо кыргыз жергесинде патриархалдык-феодалдык коом түзүлүп, колониялык эзүү күч алганынан кабар берет. Кокон кандыгынын бийлиги астындагы чачыранды эл бир бийликке баш ийүүгө аргасыз болгондугун, Россия колонизатордук саясаты жергебизде өкүм сүрө баштап, аны чала сабат түшүнгөн төбөлдөр карпайым элди чүкөдөй калчап, жалпы эл массасы кош эзүүдө калып, ал тургай накта бийлик ээлеринин үстөмдүгү бошоңдоп, бийлик колонизаторлордун колуна биротоло өткөндүгүн ачык айтат.

Молдо Кылычтын “Зар заманы” көлөмү боюнча кең мазмунунда болсо көбүнчө орус падышачылыгынын бийлиги биротоло отурукташып, анын залалы элдин аң-сезимине таасирин тийгизип жатканын ачып

берген. Элдин пейли кетип, эл арасында бөлүнүп-жарылуу күчөп, колониялык эзүүгө каршы улуттук-боштондук кыймылынын атмосферасы түзүлө баштаганынан кабар берет. Ошол эле учурда колониялык эзүүнү жүргүзгөн орус чиновниктерин жергиликтүү бай-манаптарга карганда бир кыйла калыс, чындыкка карата мыйзамдуу иш кылгандыгын да баса белгилеп айтууга батынат.

Ал эми Совет доорундагы Токтогул, Тоголок Молдо, Барпы, Калык ж.б. акындарыбыздын ырларында Калыгулдун, Арстанбектин, Молдо Кылычтын санатнасыят казалдарында камтылган заманага байланыштуу идеяга салыштырмалуу, тескерисинче, жаңы заманды алкап, түбөлүктүү болгондой кабыл алып, замандын кендигин, адам баласынын бүтүндөй өмүрүнө дал ушундай гүлдөгөн, элге үзүрүн бере турган заман керек экендигин баса белгилеп, ал чыгармалар заман тууралуу берилген идеясы, көркөм-эстетикалык деңгээли боюнча да айрымаланып турат.

Профессионалдуу жазгыч акындарыбыз болсо, советтик доорду ар тараптан даңазалап, социалисттик коомдун келечекте жасала турган иш-аракеттери-нукура элдик таламды көздөй тургандыгын аныкташып, патриоттук духту көтөргөн, ар бир совет жаранын ынаандырган, жан дүйнөсүнөн түнөк тапкан не бир сонун ырларды, казалдарды, термелерди жаратышпады. Советтер союзу кулагандан кийин деле акындарыбыз дароо эле өткөн коомдун кегирген кемчиликтерин (эгер ал болсо) жазып чыгышкан жок. Анткени, бүгүнкү күнгө чейин советтик коомдогу ар бир жаран социалисттик замандын жүргүзгөн саясатын сындай албай келишкен деген чала түшүнүктөрдү айтып келишет. Социалисттик коом адамдын жашоосуна зыян келтирген коом болсо, анда эмне үчүн “ачык айтып, ак сүйлөө” заманында совет доорунун, социалисттик замандын чыныгы жүзүн көрсөткөн чыгармалар жазылбай келет. Тескерисинче эгемендүү, кийин капиталисттик коомго өтүп, жеке менчикке ээ болуп, сүйлөө эркиндиги “бышып жетилген” учурда да жаңы коомдун элге жакпаган жаман жактарын баса көрсөтүшүп, өткөн доордун жакшы жактарын даңазалаган заман мотивиндеги ырлар пайда болуусуна эмне себеп болду экен? Сөзүбүздү далилдөө үчүн кыргыздын белгилүү акындары Ж.Садыков менен Н.Байте-

мировдун чыгармаларынан мисал алалычы. Н.Байтемировдун 1994-жылы жарык көргөн “Кылымдар деми” аттуу ырлар жыйнагында дал ушул өткөн жана бүгүнкү күндөгү заманга байланышкан ар түрдүү темадагы, курч, адамдын дилине тез таасир эте турган куплеттерди жолуктура алдык.

Заман өлдү, заман келди кутурган,
Эл элдиги, жер жердиги бузулган.
Үйдөн тышка чыгуудан да коркосун,
Заман келди үрөйүңдү учурган -
(“Заман өлдү”, 378-бет)

деген бир куплет ырынан эле катаал замандын акырындап каптап киргендиги көз алдына тартылат. Ал эми өткөн замандын жакшы жактарын акын ар түрдүү ыкма менен окурмандардын эсине салат. Акын өткөн социалисттик коомду, совет доорун ар бир “төрт саптар” деген ырында алкоого алат.

Эсирипшиз башга курсак тогунан,
Китеп чыкпай калды кагаз жогунан.
Ушу болсо “эргенки күн”дегениң,
Айланып кетсин Лениндин погунан.
(“Ушу болсо”, 383-бет)

же болбосо,

Айткылачы, качан курсак аччу эле,
Аппак нанды ит жыттабай жатчу эле.
Бир ширеңке беш сом болду дүкөндө,
Аны эзелтен бир тыйынга сатчу эле –

деп акын өткөн замандын жакшы жактарын көркөм чеберчилик менен ачып берүүгө жетишкен. Н.Байтемировдун мындай курч, таамай, көркөм жазылган төрт сап ырлары учурунда бир топ жазылып, көпчүлүк окурмандардын жан дүйнөсүнөн орун алганы береринен эмес эле.

Ал эми акын Ж.Садыков совет доорун, социалисттик заманды кандай баалап бүгүнкү күндүн “атка минерлерине” жаккан капиталисттик доорду кандай кабыл алды экен? Чындыгында акындын чыгармаларын окуганыбызда да социалисттик доордогу жашоону баалап, ал учур анын ой-дүйнөсү менен төп келгенин төмөнкү төрт сап ырынан байкоого болоор эле.

Жетимиш жыл эл деди,
Элге сиңди эмгеги.
Бүт ортодо болучу
Жыйган менен тергени
(Ойлонгула кеч эмес // КМ 1997. окт.№20)

Мына ушул сыяктуу жакшы, жагымдуу элестерди социалисттик доор акындын жан дүйнөсүнө калтырган эле. Ал эми акырындан жашообузга аралашып кирип келе жаткан заман, коом, доор акындын ыр саптарында:

Улуу тоого чыга албай
Улар үнүн уга албай
Жакыр болдук баарыбыз
Ичтен сырды чыгарбай
же болбосо,
Келди мына баягы,
Бай, кедейдин заманы.
Оркиндикти биз күткөн,
Ушул эле аягы-

деп сүрөттөө менен өткөн заманды көксөө, ага болгон зарыгууну ачыкка чыгарат. Ал эми жошообуздан

орун ала баштаган капиталисттик “жаңы коомдун” начар жактарынан, келечеги жакшы жакка алып барбастыгынан, элди бөлүп жарууга чейин жеткире турган заман экенинен кабар берет.

Ошентип, замана темасы акындарыбыздын поэзиясында жогорудагы биз байкаган проблемаларды камтып, андан ары курч мазмундагы ырлар, поэмалар, дастандар жаралды. Азыркы элдин кан-жанына сиңе баштаган заман элге теңсиздикти, “бай-кедей” деп бөлүнүп жарылууну, ошондой эле “жакырчылык” коомчулукту тегиз каптап, ага деле баш ийип көнөрүбүздү алдана-ала белгилешкен.

Ал эми илимпоз, адабиятчы, сынчы, акын К.Артыкбаев заман маселеси көңүлдүн түпкүрүндө болуп турганда, көйгөйлүү бир топ маселени өзүнүн ырларында жана “Кар заман” аттуу дастанында ачык-айкын акындык көз карашы менен чагылдырууга аракеттенген. Совет бийлиги кулагандан кийинки кыргыз поэзиясынын айдыңында акындардын арасынан замана темасына алгачкылардан болуп кадам таштаган акын К.Артыкбаев болгон. Ал азыркы биз жашаган заманды “Кар заман” деп атады. Аталган дастан К.Артыкбаевдин 1994-жылы жарыкка чыккан “Замана” жыйнагына кирерден мурун 1992-жылы “Бишкек шамы” газетасына ыр түрүндө публицистикалык ойтолгоо катарында жарыяланган. Ошондуктан “Замана” китебиндеги “Кар заман” дастанынын аягына коюлган “октябрь-декабрь, 1991-жыл, ноябрь-декабрь, 1993-жыл” деген белгилердин коюлушунда эле акын ошол учурдун көз карашы аркылуу бүгүнкү күндүн чындыгын чагылдырары белгилүү болот.

Дастандагы ой-толгоо Октябрь революциясына чейинки феодалдык-патриархалдык доордун өкүм сүрүп турган учурунан башталат. Ошол мезгилдеги орус падышалыгынын жүргүзгөн саясаты колония кылуу үчүн жасалган үстөмдүгү дастанда кыска, бирок жеткиликтүү түрдө элестелет.

Кыргыз элинин башында тургандар үчүн мындай кооптуу көрүнүш алардын көптөгөн максаттарына жетүүгө шарт түзгөн. Падышалык бийликтин өктөмү менен өздөрүнүн салыктарын кошо жыйнап, анын аркасы менен өз элин, жерин кыстап, баш ийдирип, жеке керт башындагы байлыкты, бийликти сактап калуу аракети ишке ашып, натыйжада карапайым эл кош эзүүдөн мүңкүрөгөн эле. Акыры мындай эзүүгө чыдоого эч бир адамдын күчү да, акылы да жетмек эмес. Ошондуктан кыргыз эли 1916-жылы улуттук-боштондук күрөшкө чыгып, кыргынга учурап, Кытайга кире качышкан. Карапайым калың эл үчүн туулуп өскөн жеринен ажыроо-бул тирүүлөй тозокко түшүү болчу.

Кыргыздын бирин койбой Чүйгө, Көлгө,
Көчүрмөк Тянь-Шанга-тоолуу жерге.
Ушундай план ишке ашмак болчу,
Келбесе бир сыйкырдуу күч биздин элге

деп (Кар заман. Китепте: “Замана”. Бишкек-1994. 7-бет. Мындан аркы алынган мисалдарда китептин беттери көсөтүлөт) акын колониячылардын негизги максаттары эмне болгондугу жөнүндө кабар берет. Эгерде бүгүнкү күндөгү жаштардын кай бирлери билбеген Ленин деген “сыйкырдуу күч келбегенде” элдин жашоосу биритоло курумак. Совет элинин кыргыздарга жашоо бергени талашсыз чындык. Ал эми Ленин кайтыш болгондон кийин “ордуна болоттой курч адам” Сталиндин бийликке келиши менен коомдо бир топ өзгөрүүлөр болду. Мамлекетти “болоттой бек кармап”, улуттар аралык бөлүнүүгө такыр жол бербеген

иш-аракеттерине да күнөө коюп, социалисттик коомдун бузулганына себепчи, башчы адам катары кароо чындыкка сыйбаган иш эле. Акын ошондуктан:

Баарына бир адамды күнөөлүү деп,
Коошпойт дүйнө билген эрежеге, - (9-бет)

деп социалисттик коомду куруудагы башчы адамдын жүргүзгөн иш-аракеттерин коргоого алуу менен жакшы замандын, коомдун бузулушуна бир эле “бакан ооз адам” сатып койгонун баса белгилейт.

Чынында карапайым кыргыз элине жаккан ошол заманды да, анын башында турган башчылар (Ленин, Сталин) жөнүндө эгемендүү, эркин мамлекет болгондон баштап тийиштүү көп поэтикалык чыгармалар бир топ эле жазылды. Акын К.Артыкбаев бул адамдар жөнүндө жеке эле “Кар заманда” сөзгө албастан, алардын адамдык асыл сапаттарын өзүнүн чакан ырларында ачып берген. “Ленин жөнүндө маек” аттуу ыры 1998-жылы 26-октябрда “Республика” газетасына жарыяланган. Акын жалпылап эки суроону Ленин жөнүндө түшүнүү бар адамдарга кабыргасынана коёт. Биринчиси, “Керекпи Ленин адамга?” Ооба, абдан керек эле. Анткени ал колунда бар адамдарга, байларга, “атка минерлерге” такыр жакпаган, кара таман кедейди байлардын катарына теңөө, жеке менчикти жалпы казынага салуу саясатын иш жүзүнө ашырган. Экичи суроосу “Кыргызга Лениндин баркы барбы?” Кыргыз эли үчүн советтик доордо жашап, ошол заманда төрөлгөн адамдар үчүн баркы өтө чоң. Ал болбогондо, ал түзгөн социалисттик коом болбогондо, бүгүнкү күндө цивилизациялуу заманда жашап жаткан кыргыздын өткөңүн келечегин элестетүү кыйын. Акын К.Артыкбаев белгилегендей, Лениндин баркын билбесе бир Октябрь революциясы жөнүндө түшүнүү жок жаңыдан өсүп келе жаткан жаштарыбыз билбейт, анан Лениндин саясатын жактырбаган байлар, ошондой эле байып, көзүн май баскан чиновник билбейт, же билгиси келбейт. Аны акын:

“Унутуп” жүргөн кезин социализмден,
Теңчилик деген баалды даамын татып.
“Унутуп” социализмден алгандарын,
Атагы, чинди жана баары-барын.
Акысыз билим алып даарыланып,
Тайраңдап эч кайгысыз өткөн чагын, -

деп (“Ленин жөнүндө маек” Республика 1998-жыл, 26-октябрь) белгилейт. Чындык ушундай, бирок канткен күндө да чындыгы тарыхты унутуп, аны реалдуу көз караш менен карабай, эстен чыгарганыбыз кечиримсиз күнөө. Кыргыз үчүн Лениндин кылган жакшылыгын акын мына ушундай толгонуу менен бере алган.

Кайрадан “Кар заман” дастанына келе турган болсок, мында совет бийлигинин тушунда бийликти жүргүзгөн ар бир жетекчинин орчундуу кетирген катчылыктарын баса белгилеп көрсөткөн. Маселен, Сталиндин жүргүзгөн саясатын туура эмес баалап, “жеке адамдын башына сыйынуучулук” деп бир беткей жамандап, анын сөөгүн Мовзелейден алдырып салууга үлгүргөн, анан бүтүндөй совет элин нансыз койгон Хрущевди эң туура мүнөздөгөн. Андан кийин:

...Көп болду, көп ичилди арак-шарап,
Жетиштүү болгонсуду ар кыл тамак,
Ордендер шынгырады, сый көбөйүп,
Коомдо тартпн бошоп жатгы тарап, - (13-бет)

деп Брежневдин жүргүзгөн иш-аракеттериндеги оң терс жактарын жеткиликтүү туюндура алган. Мамле-

кеттин башына Горбачевдун келиши менен социализм системеси ыдырап, ар бир өлкө өз алдынча эркин, эгемендүү жашоого багыт алган. Жумушсуздук, инфляция кара тумандай каптап, экономикалык кризис күчөп, эми мамлекеттик мүлктү жеке менчикке айландыруу саясаты өкүм сүргөн. Аны акын:

Көбөймөк болду эми жеке менчик,
Көбөймөк жумушсуздар эшик чертип.
Иш кылып байыгандар анан элге,
Байлыгын сатат дешип анан кертип, - (14-бет)

деп сүрөттөйт. Чынында замандын мындай терс жагына өзгөрүп, эл кыйналаган, бир бүтүн элдин байкедей деп экиге бөлүнөгөн кар заман келерин карапайым калк күткөн эмес. К.Артыкбаев дастанында капиталисттик заманга алып баруучу жол соодагерчилик менен алып сатарлык экенин унутта калтырбайт:

Биз мурда жек көрчүбүз соодагерди,
Ал азыр ишкер болуп чыга келди.
Шылуундар, кызыл кулак чайкоочулар,
Бакчулар булар имиш жакыр элди. (17-бет)

Соодагерчилик, чайкоочулук, алып сатарлык жөнүндө ой-толгоолорун К.Артыкбаев ушул эле дастанында берүү менен эле токтоп калбастан, 1999-жылы 28-майда “Ысык Көл” кабарлары гезитине жарык көргөн “Соодагер ким?” деген ырында кенен токтолуп, ачык жазып кеткен. Соодагер-элдин ак эмгеги менен эсептешпеген, капчыктагы акчаны кагып алган мите курт, арзан буюмун кымбатка сатып, баюуну көкөсөгөн алдамчы, өзүмчүл, рухий дүйнөсү жарды, битир-сары эсеп экени көркөм элестетилген. Соодагер байлык үчүн элин, жерин саткан билик башындагы адамдар болорун ачык эле айткан.

Аталган дастанында акын капиталисттик доордо бир эл, бир журт болуп туруп, жердешчиликке, ууручулукка, тууганчылыкка бөлүнүп, трайбализм оорусу менен жапа чеккенибиз төгүн көрүнүштөр эмес экенине басым жасаган.

Жанданып жайнап чыгып бардык “чылык”,
Жердештик, ууручулук, жолдошчулук.
Депутат шайлаганда көрүндү го
Жакындык жана башка колдоочулук, - (10-бет)

деген ыр саптары аркылуу автор бүгүнкү күндөгү калр тандоо меселесинин трагедиялуу абалын окурмандарга баса белгилеп көрсөтөт. Капиталисттик заманды жактырып, анын менчиктештирүү принциптерин бийлик башында тургандар куп гана пайдаланып, элдик байлыкты тымызын бөлүп алып, байып алаарын, ал эми адал иш, ак эмгеги менен эл камын ойлогон илим-билимдин адамдары эстен чыгаарын дал ушул биз жаптан заман менен байланыпта карайт автор. Дастанда бул жагдайды автор:

Троллебус айдоочу беш жүз алат,
Троллейбус жуугучуң теңин табат.
Айлыгы профессордун жүз сексен сом,
Жетпейм деп тигилерге намыстанат, - (17-бет)

деп акырындык менен жергебизге билимсиздердин заманы кирип, алардын кадыр-баркы жогорулап бара жаткандыгы жөнүндө кабар берген. Ошону менен бирге социалисттик коомдо ишке ашкан теңчилик жакшы жашоону, акысыз билим алып, акысыз дарыланууну, экономикабыздын өнүккөнүн, эртекибиздин камдуулугун, министир менен чабандын бирдей укукка ээ экендигин, бүгүнкү биз жашаган заман менен

салыштыра келип, капитализмден айырмалап, натыйжа чыгарууну окурмандардын өзүнө калтырат.

Өлкөнү өнүктүрүүнүн башкы уюштуруучулары болуп бийликке келген, мамлекетти башкарган адамдар эсептелинет. Эгерде бийлик башындагылар акыл-эс адамгерчилик менен иш жүргүзүп, кадр маселесин туура чечип, иштин көзүн билген, мамлекеттин да, маданияттын да, экономиканы да, алдыга жылдыра ала турган билимдүү адамдарды коюп, урук-тууган, жек-жаатын аралаштырбаса ошондо мамлекет өнүгүүгө бет аларын акын мындайча көркөмдөп жазган:

Балыгың дайым баштан сасыйт болбой,
Кыскасы, кадырларга купул толбой,
Оңолбойт коомубуз эч убакта,
Президент муну чечсе жөн-жай койбой. (25-бет)

Элибиздин жашоосундагы моралдык, маданий, экономикалык кризистер кыргыздарды да “кыңк” эттирбей басып, жумушсуздук, кылмыштуулук, күнүгө өз күчүнө кирген ифилляция кар заманды элестеткенден башка эмнеге алып барат? Мына ушундай шартта парламент кабыл алган мыйзамдар кагаз жүзүндө калбастан, эл арасына басма сөз аркылуу тарап турса, мыйзамга жараша иштер иштелсе, мамлекет өнүкмөк. Ал эми:

Орусча жазып алып токтолдорду,
Киргиздер күтүп турса котормону,
Шылдыңдоо бул эмеспи тил мыйзамын,
Буга жок эч бир чоңдун берер жообу, - (27-бет)

деген ыр саптарындагы кыргыз тил маселеси жөнүндөгү ойлору акын үчүн түбөлүктүү темага айлангандай. Анткени, К.Артыкбаев аталган дастанында учкай гана токтолуп өткөн болсо, башка эмгектеринде (“Кандай болот эне тилим эртеңим” // Эркин-Тоо. 1999-ж., 19-май. жана “Мамлекеттик тилдин маселелери”. Б.; 1999.) кыргыз тилинин байыркы тил экенине, көп кыйынчылыкты башынан өткөрүп, бирок, азыр деле кордолуп, маани берилимиш болгону менен кысымга алынып, тар чөйрөдө гана колдонулуп жатканын тайманбай ачык айтуу менен өмүрүнүн акырына чейин улам жаңы маселерди козгоп келген. Маселен:

Эне тилим сенден башка мекен жок,
Башка тилдин бул жагынан көөнү ток.
Өз элинден өзүн аксап турсаң,
Билбейм сени күтөт кандай болочок, -

деп (“Кандай болот эне тилим эртеңим”// Эркин-Тоо. 1999-ж., 19-май.) жүрөктү “селт” эттире турган суроону коёт.

Дастан 1993-жылы жазылганына карабастан анда автор биз жашаган замандагы оош-кыйыштуу доорду, өткөөл заманды көз алдыга даана тартып бере алган. Мындай өткөөл кар заманды жеңүү үчүн жаштарыбыз ыймандуу болуп, билимдин артынан кууп, ийгиликтерди багындырып, өзгөчө улуг үчүн күйгөн, кыргыз үчүн жанын берген, намыстуу, айкөл адамдардан болсо анда:

Ушундай заманга келип жеттик,
Замандын кар болгонун эми сездик,
Мыйзамдуу тартип ишке кирбеген соң,
Замандаш, чынын айтчы эми неттик?-(28-бет)

деген заманды жеңмекпиз.

Деги эле адамзат жашоосунда мезгил менен үмүттүн күчтүү экендигин акын өзүнүн “Кар заманында” ырастайт. Эки заманды салыштыруу менен өзгөчө социализмдин адам баласынын жашоосуна тийгизген жакшы жактарын даңазалап, ошол асыл нерсенин көз ирмемчилик убакта жок болуп кеткенине өкүнүү менен ага зар болуу мотиви өтө күчтүү чыккан. Замана темасында ой толгогон акыдарыбыз Калгул, Арыстанбек, М.Кылычтын идеяларында да өткөн заманды, өзү жашаган доорду туура элестетүү, алардын оң-терс жактарына туура баа берүү мотиви орун алган. Көрсө, замана темасын козгогон акындардан дээрлик баары тең өздөрү жашаган доордогу жырагал, бейкут, замандан эч бир жан айрыбаса, элинин, калкынын башына акыр да, зар да, тар да заман келбесе, бүтүндөй адамзат бейпил жашоодо жашаса деген акактай таза үмүт-тилектерди ойлонот тура. Ылайым ошол аруу тилектер ишке апса капа!

К.Артыкбаевдин “Кар заман” дастанынын аталышын тагыраак чечмелөө максатында К.К.Юдахиндин “Кыргызча-орусча сөздүгүнө” кайрылдык. Сөздүктө чечмеленген маани боюнча алып караганда “Кар заман” төмөнсүтүлгөн, басынтылган, кемсинтилген, кордолгон,ызаланган, барк алынбаган, назар салынбаган, тоотулбаган, кордукка чыдыган, кемсинтүүгө сабырдуу болгон заман тура.

Чынында бүгүнкү күндө эл башына түшкөн кыйынчылык заман дал ушундай атоого дал келип турганы талашсыз чындык го...

Ал эми К.Артыкбаевдин “Кар заманы” - алдан кетип, өз алдынча боло албай, болсо да болууга шарт түзүлбөй, ал тургай түзүлгөн шартты алдыга жылдырууга алы келбеген кыргыздын арабөк калганынан кабар берет. Ошондой эле дастанда жазылган чындык азыр да тердеп, ого бетер күч алып жаткандыгына өзүбүз да күбө болуп келебиз.

Сөзүбүздүн акырында айтаарыбыз, заман темасы бүтпөй турган, дайыма замандын пейлине жараша жана замандын элге алып келген жаңылыгы, үзүрү акындар тарабынан жазылып (поэма, дастан, казал, санат), өзүнүн түбөлүгүн сактап калмакчы жана мындан ары да жазыла бермекчи

Адабияттар

1. Акылман Калыгул / Түз. С.Мусаев, А.Акматалиев. –Б.: Шам. -2000. -272 бет
2. Арстанбек Буйлаш уулу Тар заман // Кыргыз эл ырчылары. –Б.: -1994. –Б.-94-144
3. Молдо Кылыч Казалдар. –Б.: Адабият. -1990. -256 бет
4. Байтемиров Н. Кылымдар деми. –Б.: “Учкун” концерни. -1994. -400 бет
5. Садыков Ж. Ойлонгула кеч эмес. // КМ. -1997. -Окт.-№20
6. Артыкбаев К. Кар заман. Публицистикалык ой-толгоо. Бир түрүндө. // Бишкек шамы. -1992. -23-май-13-июнь
7. Артыкбаев К. Замана. Ырлар менеп дастандар. Б.: -1994. -206 бет
8. Артыкбаев К. Ленин жөнүндө эки маек. // Республика. -1998. - 20-26-октябрь
9. Артыкбаев К. Соодагер ким? // Ысык Көл кабарлары. -1999. -28-май
10. Артыкбаев К. Кандай болот эне тилим эртеңим // Эркин-Тоо. -1999. -19-май.
11. Артыкбаев К. Мамлекеттик тилдин маселелери. Окуу куралы. - Б.;-1999. -131бет
12. Юдахин К.К. Кыргызско-Русский словарь. –М.: “Советская энциклопедия”. -1965. -997 бет